

CONSERVAREA ȘI VALORIFICAREA MUZEISTICĂ A MONUMENTULUI TRIUMFAL TROPAEUM TRAIANI.

Cercetarea arheologică a monumentului triumfal, atât a părții nedislocate cât și a pieselor detașate dar cunoscute, se poate considera încheiată odată cu epuizarea săpăturilor în emplecton, la fundații, precum și a adunării unor piese risipite în decursul timpului în localitățile și văile din împrejurimi.

Amenajarea realizată în anul 1964 de Muzeul de arheologie Constanța, prin aducerea de la București a tuturor pieselor sculpturale și montarea lor în preajma monumentului, a însemnat o remarcabilă realizare pe linia valorificării muzeistice, dar nu a dus la rezolvarea integrală a problemei conservării acestei inestimabile valori istorice și artistice. Emplectonul și peronul cu trepte rămăneau într-o stare avansată de degradare, dislocarea provocată de intemperii continua într-un ritm tot mai accentuat. Piesele sculpturale, adăpostite sub vitrine din sticlă erau ferite de coroziune, dar insuficient asigurate față de alte deteriorări.

Pe de altă parte afluxul mare de vizitatori și dorința de a-i face să realizeze cu ușurință conformația originală a monumentului, au generat căutarea unor modalități noi de amenajare muzeistică.

Încă din anii 1960-62 soarta monumentului a făcut obiectul a numeroase consfătuiri de lucru, studii și analize tehnico-economice. La nivelul conducerii superioare și locale de partid, la cel al organismelor și forurilor științifice și de proiectare s-au analizat multiplele aspecte puse de conservarea și valorificarea ansamblului de monumente de la Adamclisi și cu prioritate a monumentului triumfal.

În cursul anilor 1972-74 s-a ajuns la cristalizarea unei soluții optime, alocându-se și fondurile necesare lucrărilor. În cursul anului 1974 au început lucrările de restaurare a peronului cu trepte iar în 1975 s-au început lucrările de conservare a emplectonului.

Tema de proiectare emisă de Institutul de istorie și Muzeul de arheologie Constanța cerea realizarea unei lucrări oare să satisfacă următoarele deziderate :

1. Punerea la adăpost a pieselor sculpturale originale ale monumentului ; se excludea utilizarea lor în aer liber la întregirea monumentului.
2. Completarea părților distruse din peronul cu trepte utilizându-se piatră de calcar din cariera antică cunoscută.
3. Conservarea în starea actuală a emplectonului și a părții nedislocate a învelișului original. Construcția de protecție nu trebuie să împiedice cercetarea în viitor a emplectonului, iar elementele de rezemare dispuse pe acesta să nu-l afecteze și să nu fie confundabile cu materialul antic.
4. Construcția de protecție trebuia să redea, printr-un material adecvat, imaginea ipotetică a monumentului original. În acest scop, pe lângă construcția de închidere, care s-ar fi putut opri la nivelul inferior al bazei hexagonale a trofeului, era necesară refacerea bazei hexagonale cu cele două registre ale sale precum și trofeul și prizonierii.
5. Terenul înconjurător trebuia degajat pînă la nivelul original antic pe o rază cît mai mare cu putință pentru a înlătura senzația de îngropare a monumentului ca urmare a aglomerării de-a lungul secolelor a pămîntului și pieselor dislocate.

I. P. J. Constanța în calitate de proiectant general al lucrărilor pentru Ansamblul de Monumente Adamclisi, Muzeul de arheologie Constanța în calitate de beneficiar și Trustul de construcții locale Constanța în calitate de antreprenor general al lucrărilor, au analizat și stabilit împreună soluțiile și tehnologiile care să permită realizarea obiectivului conform cerințelor temei.

O primă problemă tehnică decurgea din observarea faptului că monumentul a suferit în timp o tasare, partea de nord-est fiind situată cu aproape 30 cm mai jos decît cea de sud-vest. Acesta ar fi un prim element ce impunea realizarea unei construcții cît mai ușoare, pe lângă dorința de a păstra degajat emplectonul. Implicit s-au exclus soluțiile întregirii monumentului cu piese masive care ar fi reîncărcat fundația cu echivalentul volumului de piatră din antichitate.

În urma unor analize tehnice au fost eliminate variantele care au adus în discuție materiale foarte ușoare : structuri din aluminiu, placaje exterioare din materiale sintetice (mase plastice, rășini sintetice, etc.). Deficitare, costisitoare, insuficient verificate ca durabilitate, aceste materiale aveau și dezavantajul de a fi asociat texturi mult prea diferite, ducînd la senzația de provizorat.

În final alegerea s-a oprit asupra unei soluții mai trainice, ușoară în raport cu greutatea inițială a monumentului, cu o textură apropiată de cea a pietrei originare, economicoasă și necesitînd o tehnologie de execuție cunoscută și accesibilă constructorului.

Soluția adoptată constă într-o structură metalică care conturează volumetria inițială a monumentului, inclusiv a trofeului și prizonierilor, și un

ansamblu de elemente de placaj ce redau integral și în amănunt decorația și elementele sculpturale originare, cunoscute sau ipotetic întregite ori reconstituite. Toate elementele de placaj sînt atașate prin sudură pe structura metalică.

O modificare în viitor a unor registre sau părți de decor este posibilă fără detașarea întregului placaj ci doar a porțiunii ce nu ar mai corespunde unor eventuale noi descoperiri sau studii.

Înainte de a prezenta aspecte de detaliu privind lucrarea realizată se cuvin a fi enumerate unele criterii și principii care au fost acceptate, împreună cu tema de proiectare, ca bază de lucru pentru proiectare și execuție :

1. Nu se cerea reconstituirea monumentului ci realizarea unei construcții de protecție care să aibă și rolul de a reda ipotetic imaginea lui așa cum ne permiteau cunoștințele anului 1974 să o reconstituim.

2. Proiectantul a avut latitudinea de a adapta unele detalii nesemnificative la exigențele impuse de sistemul constructiv și tehnologia de execuție. Astfel, pentru friza inferioară de pildă, s-a adoptat o singură lungime (medie) și un singur model decorativ cu toate că în realitate între cele 54 bucăți frize inferioare antice există diferențe de dimensiuni și modelatură, diferențe ce scapă unei priviri sumare dar se pot constata prin măsurători și observație atentă. La fel s-a procedat cu celelalte registre sau grupe de piese asemănătoare, ceea ce a permis, fără o denaturare a ansamblului, executarea în condiții economicoase a replicilor din ciment armat.

3. Piesele care nu aveau cunoscute în întregime părțile componente și modenatura, respectiv prizonierii și capul trofeului, urmau a fi întregite de constructor pe baza unor schițe de principiu întocmite de proiectant și a unor machete la mărime naturală realizate prin grija și cu girul științific al Muzeului de arheologie din Constanța.

4. Nu se vor folosi piesele originale pentru întregirea celor 3 registre inferioare ale paramentului, întrucît cercetarea arheologică nu a obținut dovezi care să permită așezarea acestora în succesiunea originară. O așezare arbitrară a pieselor antice fiind neștiințifică, s-a acceptat utilizarea replicilor din ciment armat.

Pornind de la peronul cu trepte întregit cu piatră din cariera antică de la Deleni, refacerea învelișului exterior începe cu replici pentru primul registru și anume profilele și torul situat sub primele 3 registre de parament. Fragmentul originar este dislocat, astfel încît întregul registru a fost completat cu replici.

În spatele acestei completări cu replici, plecînd chiar din emplecton sau de pe primul registru de pietre de parament, s-a procedat la pozarea unui strat de folie de aluminiu bituminată, avînd rolul de separație a părții antice de partea nouă a învelișului. Peste acest strat separator s-a turnat un inel din beton monolit marca B 150 avînd grosimea de 40 cm și înălțimea între 240-120 cm.

Acest inel din beton (unica piesă monolită și fixă) reprezintă baza în care s-a încastrat întreaga structură metalică de susținere a placajului ;

în același timp constituie suportul placajului celor 3 registre de parament inferior, singurele registre asupra cărora nu există discuții cu privire la poziția originară și care au fost aplicate încăstrat direct în beton.

În continuare, aplicate pe structura metalică, se succed următoarele registre: friza inferioară, metopele și pilaștrii dintre acestea, friza superioară, trei rinduri (registre) de piatră de parament simplă, identice ca dimensiuni și factură cu cele inferioare, cornișa și apoi atticul crenelat. Jgheabul situat în spatele atticului cu pereți și creneluri face legătura între acesta și primul rind de solzi ai acoperișului. Acest jgheab a fost conceput la poziția și dimensiunile celui originar, dar fără a-i reda grosimile și detaliile de alcătuire, fapt ce nu afectează articularea lui cu ansamblul.

Pentru reconstituirea celor 20 rinduri de solzi ai acoperișului tronconic proiectantul a procedat la o studiere atentă a documentelor arheologice. Pornind de la câțiva parametri care reprezintă certitudini, ca, dimensiunile și forma solzului cunoscut, diametrul inferior, cel superior atestat de fragmentele tamburului situat sub primul registru hexagonal, s-au determinat lungimea generatoarei trunchiului de con, înălțimea acestuia și dimensiunile celor 19 solzi ce nu au martori.

Cele două baze hexagonale ce susțin trofeul s-au alcătuit conform originalelor păstrate, fiind necesare unele intervenții ipotetice doar pentru completarea profilaturii bazelor de pilaștri și a profilului capitulelor. Martorii originari sînt prea corodați astfel încît nu au permis copiarea profilaturii. Dimensiunile ansamblului bazelor hexagonale nu au necesitat interpretări, rezultînd certe din pietrele păstrate.

Inscripția, situată pe una din fețele bazei hexagonale superioare, a fost redată cu întregiri, incizare literelor a fost exagerată în scopul de a le face mai ușor de citit. De asemenea s-a procedat la o accentuare ușoară a frizei cu arme, tot pentru a fi mai ușor de sesizat cu detalii. Dealtfel toate piesele originare păstrate ale acestei piese sînt puternic corodate și este evident faptul că în antichitate au avut relief mai pronunțat.

Tamburii ce susțin trofeul s-au realizat la gabaritele exterioare ale pieselor originare dar geometrizați în scopul ușurării execuției.

Trofeul propriu-zis împreună cu casca au făcut obiectul unor intervenții și interpretări noi din partea Muzeului și proiectantului. Releveele și reconstituirile grafice propuse pînă acum nu aprofundau întregirea scuturilor, a feței corodate, inițial, evident, decorată, a căștii trofeului și legăturii acesteia din urmă cu trunchiul. Pentru toate acestea s-a căzut de acord asupra următoarelor rezolvări :

- 4 scuturi identice avînd forma și decorația martorului păstrat.
- Întregirea și completarea decorului loricii și pieptarului pe fața mai bine păstrată și copiarea sa identică pe fața opusă.
- Cască geometrizată cu dublă față, înfiptă într-un cilindru care sugerează fața și gîtul în egală măsură. Cilindrul pătrunde în trunchiul personajului.

Prizonierii constituie trei piese care au necesitat un aport deosebit de creație, nu în sensul unei fantezii necontrolate și deci arbitrare, ci al întregirii personajelor într-o manieră cât mai apropiată de factura sculpturală a monumentului. S-a avut în vedere și expresia dată de noul material precum nevoia de accentuare a relieforilor impusă de situarea lor la peste 30 m de la sol. Maniera de reconstituire a prizonierilor nu poate face obiectul unor dispute în sensul lipsei de identitate față de restul sculpturilor figurative. Nici chiar metopele și crenelurile nu au fost dăltuite de același meșter ci de un atelier al unei legiuni sau al orașului existent în apropiere.

Ca alcătuire, fiecare din piesele componente ale placajului reprezintă un element compus din două suprafețe, după cum urmează :

a. Suprafața interioară este construită în principiu dintr-o ramă ce mărginește o diafragmă ambele din beton marca B 250 armat cu sîrmă STM. Aceasta este structura de rezistență și ea mai are înglobate în ramă plăcuțele metalice pentru sudare de scheletul metalic de susținere. Grosimile ramelor și forma sînt foarte diferite, în raport cu piesa originală antică pe care o redau. De pildă, paramentul inferior și superior sau cîmpurile bazelor hexagonale sînt simple plăci plane dreptunghiulare, în timp ce pieptul trofeului reprezintă un poliedru neregulat. Toate piesele sînt alcătuite însă în sistemul rame-diafragme, conceput astfel în scopul ușurării ansamblului.

b. Suprafața exterioră este un mortar din ciment cu adaos de ciment alb și pigment. Aplicat peste ramă și diafragmă, grosimea acestui strat, variind de la 0,5 la peste 8 cm, preia decorația sculpturală. Negativele în care s-a turnat acest strat de mortar s-au obținut prin tehnica obișnuită a ipsoseriei, pozitivele din ipsos fiind după caz întregite. Negativele de ipsos au fost multiplicat în funcție de seria ce urma a fi turnată.

Cele două straturi sînt perfect alipite și lucrează practic ca un singur strat. Datorită faptului că în spatele pieselor de placaj există suficient spațiu liber se creează un schimb permanent de aer care menține uscat emplectonul și permite o transpirație continuă a placajului, eliminîndu-se astfel umiditatea absorbită din ploi sau alte fenomene meteorice.

La nivelul peronului a fost lăsat un gol de acces înlăuntru. Pe fața interioară a placajului s-au prevăzut burlane ce colectează apa de pe acoperișul cu solzi și o conduc pînă la nivelul peronului. Astfel se evită prelingerea apelor pe placajul nou realizat, așa cum s-ar fi întîmplat dacă se menținea funcția de gargui a leilor plasați ritmic pe fața aticului cu creneluri.

Pentru degajarea monumentului de umplutura aglomerată în jurul său în decursul timpului s-a conceput o platformă inelară la nivelul primei trepte, largă de cca. 18 m prelungită și spre aleia de acces, lungă de 150 m. Începutul aleii de acces este situat cu 1 m sub nivelul monumentului pentru a realiza o cuprindere vizual cât mai favorabilă. Aleile pietonale din preajma monumentului sînt din piatră nefasonată și nerostuită.

Prin raporturile care se crează astăzi între între monumentul triumfal, și mediul ambiant – relieful, căile de acces, cetatea și localitatea Adamclisi – vizitatorului i se oferă o varietate mare de imagini ale acestuia de la silueta vizibilă din depărtare, trecînd prin racursurile oferite de prim planuri și pînă la perceperea intermitentă privit din localitate sau din cetate.

În sfîrșit nu putem să nu remarcăm faptul că refacerea monumentului la înălțimea lui din antichitate, oferă posibilitatea verificării opiniei unor istorici care apreciază că în antichitate monumentul era vizibil de pe malul stîng al Dunării, și că unul din motivele pentru care ar fi fost construit era și acela de a marca stăpînirea romană asupra ținuturilor înconjurătoare.